

УДК 336.717

Золковер Андрій Олександрович

кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів та
фінансово-економічної безпеки

Київський національний університет технологій та дизайну

Гуменюк Андрій Олександрович

студент

Київський національний університет технологій та

дизайну

МЕТОДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ

У статті розглянуто методи покращення фінансової стійкості комерційних банків та шляхи її підвищення, значення її для розвитку економіки. Обґрунтовано вагомість фінансової стійкості в діяльності фінансово-кредитних установ.

Ключові слова: фінансова стійкість, платоспроможність, кредитоспроможність, нормативи НБУ, активи, власний капітал, фінансові ризики.

В статье рассмотрены методы улучшения финансовой устойчивости коммерческих банков и пути ее повышения, значение ее для развития экономики. Обоснована значимость финансовой устойчивости в деятельности финансово-кредитных учреждений.

Ключевые слова: финансовая устойчивость, платежеспособность, кредитоспособность, нормативы НБУ, активы, собственный капитал, финансовые риски.

This article is about the problem of ensuring the financial sustainability of commercial banks and ways to improve it, its significance for economic development. It is based on the research the main methods of stabilizing the financial stability of financial institutions.

Keywords: financial stability, solvency, creditworthiness standards NBU, assets, equity, financial risks.

Постановка проблеми. У кризовий та посткризовий період досить велика увага приділяється підвищенню фінансової стійкості банків та банківської системи в цілому. Забезпечення фінансової стійкості діяльності комерційних банків є основою стабільної банківської системи, запорукою успіху економічних перетворень і макроекономічного розвитку. Від рівня розвитку банківської системи, її ресурсного потенціалу, надійності та високого рівня платоспроможності залежить забезпеченість фінансовими ресурсами всіх галузей народного господарства країни.

В умовах підвищеної фінансової нестабільності та збиткової діяльності багатьох банків України важливого значення набуває підвищення ефективності їх діяльності, яка значною мірою залежить від якісного управління активами і пасивами банків.

Аналіз останніх досліджень та публікацій показує, що дослідженню різних аспектів управління фінансовою стійкістю банків та методів аналітичного забезпечення приділяється увага багатьох вчених, зокрема, таких як: Р. Коттер, І.Є. Амелін, В.І. Міщенко, М.І. Савлук, А.М. Герасимович, О.В. Дзюблюк, Р.В. Михайлюк, В.В. Коваленко, І.М.Парасій-Вергуненко та ін.

Невирішені раніше частини проблеми. Незважаючи на значну кількість наукових праць та проведені дослідження щодо управління фінансовою стійкістю банку, багато питань залишаються недостатньо розкритими, різні аспекти фінансової стійкості розглядаються відокремлено, а комплексному виробленню концептуальних підходів щодо вдосконалення управління

фінансовою стійкістю приділяється недостатньо уваги. Наявність вказаних проблемних аспектів щодо управління фінансовою стійкістю вітчизняних банків та пошуків шляхів удосконалення управління нею на основі зарубіжного досвіду зумовлює актуальність статті.

Метою статті є обґрунтування конкретних методів і механізмів забезпечення стабільної діяльності комерційних банків, мінімізації ризиків та забезпечення цільової прибутковості діяльності банку, спираючись на критерії фінансової стійкості.

Виклад основного матеріалу. Фінансова стійкість – це такий стан фінансових ресурсів фінансово-кредитної установи, їх розподіл та використання, який забезпечує розвиток діяльності банку, на основі зростання прибутку і капіталу при збереженні платоспроможності і кредитоспроможності в умовах допустимого рівня ризику [2].

Фінансова стійкість комерційного банку може бути оцінена якістю активів, достатністю капіталу та ефективності діяльності. Комерційний банк є фінансово стійким, коли має стабільний капітал, ліквідний баланс, вважається платоспроможним і задовольняє вимогам до якості капіталу. Можна також дійти висновку, що фінансова стійкість комерційного банку – здатність фінансово-кредитної установи надавати комплекс специфічних банківських послуг належної якості.

Фінансова стійкість є одним з найбільших індикаторів, що більш за все відображає проблеми та тенденції банківської системи. Отже, в умовах стрімкого розвитку сучасної економіки дослідження сутності фінансової стійкості банку повинно приділятися чи не найбільше уваги, так як саме стійкість є результатом розвитку кредитно-фінансової установи [3].

Механізм управління фінансовою стійкістю комерційних банків можна визначити як сукупність методів та інструментів управління, що застосовуються суб'єктами управління і спрямовані на забезпечення фінансової стійкості банків. Механізм управління фінансовою стійкістю є цілісною системою взаємопов'язаних елементів, що відображають відповідні заходи

банківського менеджменту з управління фінансовою стійкістю комерційних банків.

Економічна ситуація в нашій державі має доволі нестабільний і непередбачуваний характер, зокрема це стосується і банківської системи України.

Від листопада 2008 р., коли банківську ліцензію мали 184 банка, до лютого 2015 р. кількість вітчизняних банків зменшилась до 150. Певну кількість банків було розформовано, у певної кількості банків змінився власник. Це свідчить про мінливу ситуацію в банківській системі, що зрештою впливає на економіку України загалом. Також зменшилась присутність іноземного капіталу в банківській системі України: з 22 банків з іноземним капіталом у 2011 р. на поточний момент залишається 19 банків [1].

Суттєвий вплив на стійкість банківських установ має грошово-кредитна політика НБУ. Відповідна спрямованість грошово-кредитної політики відображалася у динаміці показників грошової пропозиції та облікової ставки. Збільшення мінімального розміру обов'язкових резервів з 5% до 7% з за довгостроковими коштами і вкладками в іноземній валюті з 2014 року зменшує кредитні можливості банку, проте зміцнює його фінансову стабільність [1]. НБУ в період кризи спрямовував свої зусилля на забезпечення своєчасності проведення банками розрахунків, зменшення відпливу коштів з банківської системи та збалансування ситуації на валютному сегменті ринку.

На фінансову стійкість банківської системи впливає безліч факторів, які, залежно від якісних і кількісних характеристик їх впливу, мають як позитивне, так і негативне значення. Вони поділяються на фактори-стимулятори та фактори-дестимулятори. До стимуляторів відносять фактори, високі значення яких бажані з економічної точки зору та свідчать про сприятливі умови для підвищення рівня конкурентоспроможності банку. До дестимуляторів належать фактори із протилежними якостями. Однак внаслідок орієнтації банків на обслуговування певних цільових сегментів ринку банківських послуг, одні й ті самі фактори можуть бути як стимуляторами, так і де стимуляторами.

Механізм управління фінансовою стійкістю банків складається з двох рівнів: макро- та макрорівня.

Необхідною умовою для нормального та ефективного функціонування механізму управління фінансовою стійкістю банку є дотримання комплексу принципів. До головних принципів можна віднести: принцип єдності дій і засобів досягнення мети суб'єктами управління в рамках реалізації даного механізму, принцип комплексності процесу управління фінансовою стійкістю, принцип альтернативності підходів і організаційних рішень при досягненні поставленої мети, принцип взаємозв'язку й взаємообумовленості елементів механізму управління фінансовою стійкістю банку, принцип гнучкості механізму й процесу управління фінансовою стабільністю банку, принцип наукоємності передбачає використання в управлінні фінансовою стійкістю тільки науково підтверджених моделей і підходів.

Якісний рівень кредитного портфеля банківських установ визначається наявністю прострочених кредитних зобов'язань клієнтів, які дуже складно повернути (див. рис. 1). Це впливає на інші показники і банківську діяльність в цілому, яка не буде показувати позитивні результати у фінансовому секторі. Всесвітня економічна криза показала, як відбувається миттєве зростання прострочених платежів, і які заходи повинні вживати банки, щоб забезпечити себе і своїх клієнтів від можливих наслідків.

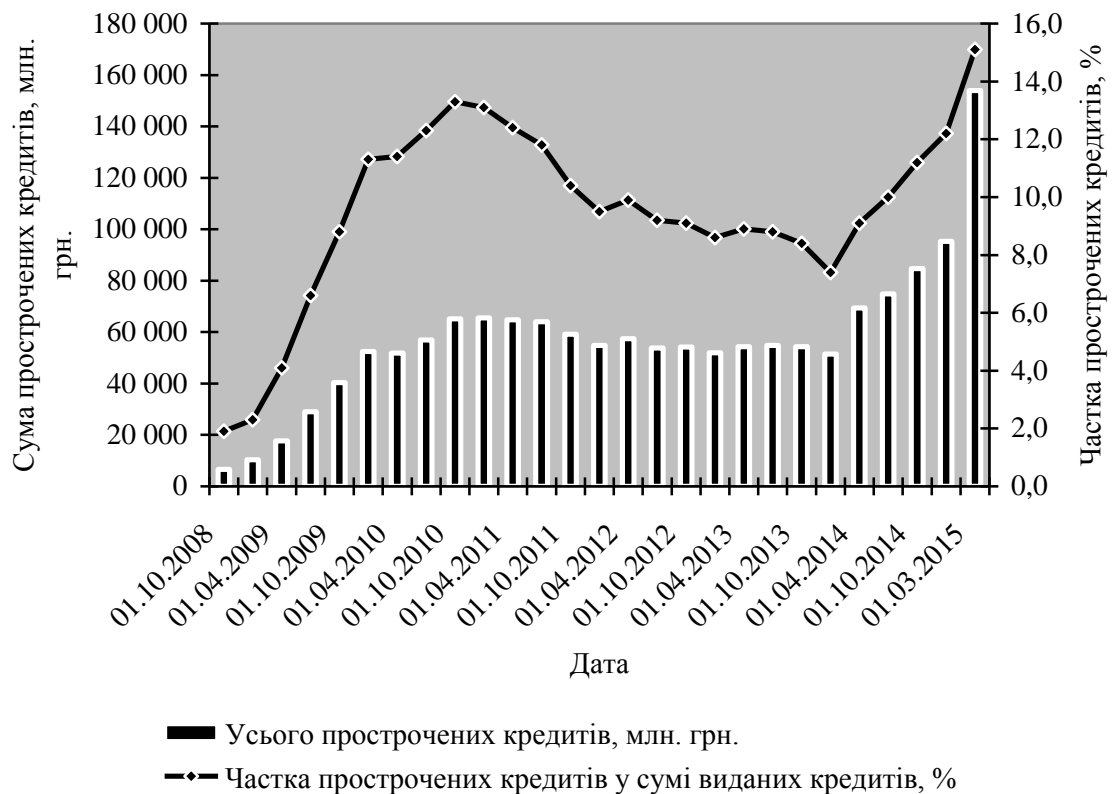

Рисунок 1. Динаміка обсягу прострочених кредитів, наданих нефінансовим корпораціям [1].

Структуру прострочених кредитів НБУ розкриває лише у розрізі галузей нефінансових корпорацій, тоді як обсяги прострочених позик за іпотечними споживчими, муніципальними і державними кредитами не оприлюднюються регулятором.

Проблемні кредити після фінансової кризи 2008-2009 років вважаються чи не найбільшим гальмівним фактором банківської системи. Українські банки досі розчищають баланси, поступово позбуваючись докризових обсягів "токсичних" активів у вигляді неповернутих іпотечних, споживчих та корпоративних позик.

Значна девальвація гривні, падіння ділової активності, звільнення працівників, зростання військових витрат супроводжувались більш ніж 20-кратним збільшенням обсягу прострочених кредитів від вересня 2008 р. до лютого 2015 р. Проте крім фірм та громадян у явній фінансовій скруті, "вдалим" моментом для невиконання своїх зобов'язань скористалося багато

недобросовісних позичальників. За рік (від березня 2014 р. до лютого 2015 р.) загальний обсяг наданих кредитів зріс на 37,5% до 1 385,9 млрд. грн. [1].

У банківській практиці застосовують три методики аналізу фінансової стійкості і надійності фінансово-кредитної установ:

- експрес-метод на основі структурно-коефіцієнтного аналізу;
- експрес-метод на основі коефіцієнтного аналізу;
- рейтингову систему.

Контроль за фінансовою стійкістю необхідно здійснювати за допомогою моніторингу. Моніторинг фінансової стійкості комерційного банку – це порівняння на підставі економічної інформації минулих і теперішніх показників.

Щоденна робота з підтримки достатнього рівня фінансової стійкості є неодмінною умовою самозбереження та ефективної діяльності банку [4].

У 2014 році, також як і в попередні кілька років, банківська система продовжувала скорочувати рівень свого боргу на зовнішньому ринку. Так, за період з жовтня 2008 року до 1 січня 2015 року зовнішній борг української банківської системи скоротився більше ніж удвічі: з 42,134 млрд. \$ до 18,752 млрд. \$, що є наслідком виходу низки іноземних гравців з українського ринку, обмежень на валютне кредитування, високої макроекономічної невизначеності та значних валютних ризиків. Таким чином, частка зовнішніх боргів в загальній структурі депозитних коштів банківської системи на початку 2015 року склала близько 2,6%, проти близько 5% на кінець 2012 року і 11% до початку фінансової кризи у вересні 2008 року [1].

Для забезпечення фінансової стійкості комерційного банку досить важливим є узгодження управлінських рішень та досягнення певних пропорцій між усіма складовими компонентами механізму управління фінансовою стійкістю. Все це позитивно вплине на рівень прибутковості, зниження ризиків, контроль та підтримання ліквідності й платоспроможності на достатньому рівні, що призведе до досягнення цілей банку та підвищення його конкурентної позиції на банківському ринку.

Світова практика відома застосуванням системи банківського рейтингування CAMELS та системи Базель (I-III). Рейтинг банку є власністю НБУ і конфіденційною інформацією, призначеною тільки для внутрішнього використання і не опубліковується в ЗМІ. Можливість банків працювати з ризиками створює основу їхнього функціонування шляхом здійснення проміжної функції розділення грошових ресурсів. Тому існування ризиків є притаманною ознакою банківської активності.

Високоєфективне функціонування, достатнє нарощування фінансових ресурсів і раціональне управління ними характеризує належний рівень фінансової стійкості, котра повинна бути не лише короткочасним досягненням банків, а й стратегією їхнього розвитку.

У свою чергу, сам процес управління фінансовою стійкістю передбачає застосування певних методів, основними з яких є: планування – передбачає необхідність постановки цілей, визначення тактики та стратегії досягнення основної мети (забезпечення фінансової стійкості банку). Саме фінансове планування в механізмі, що розглядаємо, слід спрямовувати на перетворення стратегічної мети у конкретні (абсолютні та відносні) значення фінансових показників через використання відповідних інструментів.

Аналіз основних елементів, що визначають стійкий фінансовий стан комерційного банку дає змогу виявити причинно-наслідкові зв'язки різних аспектів діяльності банку. Саме за допомогою аналізу можна швидко розрахувати, як змінюються фінансові показники, що визначають рівень фінансової стійкості, та відповідно до цього прийняти обґрунтоване управлінське рішення, спрямоване на її забезпечення.

Оцінка та регулювання фінансової стійкості комерційних банків, що здійснюються за допомогою комплексу прийомів та методик також впливає на фінансову стійкість фінансово-кредитних установ. Слід підкреслити, що можна виділити напрямки оцінки фінансової стійкості комерційних банків та регулювання нею: по-перше, пряме (зовнішнє) регулювання й обов'язкова

оцінка; по-друге, саморегулювання (внутрішнє регулювання) та самостійна (ініціативна) оцінка.

Контроль полягає у перевірці відповідності отриманих результатів запланованим показникам, оптимальні значення яких сприяють підвищенню рівня фінансової стійкості комерційного банку. Для належного контролю за рівнем фінансової стійкості банків та ефективного управління останньою слід дотримуватися проходження всіх стадій контролю як з боку органів нагляду, так і комерційних банків.

Національний банк здійснює регулювання діяльності спеціалізованих банків і встановлює спеціальні вимоги стосовно певного виду діяльності банків. Ці вимоги називаються нормативами НБУ (Н1-Н12). Недотримання банками встановлених нормативних значень є підставою для вживання Національним банком відповідних заходів впливу згідно з законом України [5] та нормативно-правовими актами Національного банку з питань застосування до банків заходів впливу за порушення вимог банківського законодавства. Головними вимогами є економічні нормативи стосовно капіталу та ліквідності банків.

Стабілізація потрібного рівня ліквідності може також реалізуватись за рахунок грамотної аргументованої банківської політики при виконанні пасивних і активних операцій, що формується на базі спеціальних факторів грошового ринку і особливостей виконаних операцій та стан в Україні.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, фінансова стійкість є головною умовою банку для здійснення своєї діяльності. Саме вона є рушійним елементом побудови банківської системи України в цілому. Фінансово стійкий банк – це банк, що прогресивно розвивається та демонструє позитивну динаміку при допустимих ризиках та ефективності, для якого характерним є пропорційне і збалансоване зростання його системоутворюючих компонент – капіталу, ліквідності, активів, фінансового результату, при цьому випереджаючі темпи зростання капіталу і ліквідності можуть свідчити про зростання потенціалу фінансової стійкості банку. Фінансова стійкість банку прямо залежить від рівня ризикованості та якості управління активами і

пасивами. Залежно від фінансового стану банку керівництво банку має вибрати відповідну політику управління активами: агресивну, оборонну або помірну.

До умов забезпечення фінансової стійкості сучасного банку можна віднести: достатній обсяг власного капіталу (за відсутності надлишкового); збалансованість структури активів та пасивів за строками і сумами; належний рівень рентабельності діяльності банку та його підтримка. Тому забезпечення фінансової стійкості комерційного банку вкрай необхідне для розвитку економіки нашої держави.

Література:

1. Бюлетень Національного банку України (електронне видання) // Національний банк України — Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=57897 — Назва з екрана.
2. Вольська С. П. Фінансова стійкість банку та механізми її забезпечення: автореф. дис. канд. екон. наук / С. П. Вольська — Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана. — К., 2011. — 19 с.
3. Довгань Ж. М. Фінансова стійкість банківської системи України : проблеми оцінки та забезпечення : монографія / Ж. М. Довгань. — Суми : ДВНЗ "УАБС НБУ", 2012. — 448 с.
4. Малахова О.Л. Управління фінансовою стійкістю банків / О. Л. Малахова, Р. В. Михайлюк. — Тернопіль : ТНЕУ, 2011. — 270 с.
5. Про банки і банківську діяльність : закон України : закон від 17 грудня 2000 р. №2121-III // Верховна Рада України — Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2121-14/page>. — Назва з екрана.
6. Шульженко А. А. Забезпечення фінансової стійкості банків на основі підвищення рівня капіталізації / А. А. Шульженко. — Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2012. — 6 с. — (Препринт / Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України»; UABS BS /2012/007).

References:

1. Buleten Nacionalnogo banku Ukrainy (elektronne vydannya) // Nacionalny bank Ukrainy — Regym dostupu : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=57897 — Nuzva z ekranu.
2. Volska S. P. Finansova stikist banku ta mehanizmy ii zabezpechennya : avtoref. dys. kand. ekon. nauk / S. P. Volska — Kyivsk. nac. ekon. un-t im. V. Getmana. — K., 2011. — 19 s.
3. Dovgan G. M. Finansova stiikisk bankivskoi systemy Ukrainy : problemy ocinky ta zabezpechennya : mografia / G M. Dovgan. — Sumy : DNVZ "UABS NBU", 2012. — 448 s.
4. Malahova O.L. Upravlinnya finansovoyu stiikistyu bankiv / O. L. Malahova, R. V. Myhailyuk. — Ternopil : TNEU, 2011. — 270 s.
5. Pr banky i bankivsku diyalnist : zakon Ukrainy : zakon vid 17 grudnya 2000 r. №2121-III // Verhovna Rada Ukrainy — Regym dostupu : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2121-14/page>. — Nazva z ekrana.
6. Shulgenko A. A. Zabezpechennya finansovoi stikosty bankiv na osnovi pidvyschennya rivnya kapitalizacii / A. A. Shulgenko. — Sumy : DNVZ «UABS NBU», 2012. — 6 s. — (Preprynt / Dergavnyi vyschyi navchalnyi zaklad «Ukrainska akademija bankivskoi spravy Nacionalnogo banku Ukrainy; UABS BS /2012/007).